

Specijalan slučaj: Izvršitelj **Turingov stroj**

(A. M . Turing, “On Computable Numbers, with an Application to the Entscheidungsproblem”, *Proc. of the London Math. Society*, 2nd Series, 42: pp.230-265, 1936.)

Raščlanjivanje računskog postupka na vrlo jednostavne, elementarne operacije kod Turingovog stroja (TS) svedeno je do graničnih mogućnosti.

Definicija TS iz teorije automata:

$TS = (Q, S, T, b, q_0, q_f, \delta)$

Komponente Turingovog stroja:

Vanjska memorija TS je s obje strane neograničena vrpca (traka) podijeljena na polja – svako polje može sadržavati **samo jedan** znak.

TS barata konačnim brojem **znakova (simbola)**:

$s_1, s_2, \dots, s_k$ koji oblikuju **vanjsku abecedu stroja**

$$S = \{s_1, s_2, \dots, s_k\}$$

U skupu S nalazi se i **prazni (pusti) simbol b** :

- upisivanjem praznog znaka u bilo koje polje vrpce briše se znak koji se tamo nalazio
- izraz zapisan na vrpci predstavljen je konačnim nizom znakova vanjske abecede (različitih od praznog znaka)

Skup $T = \{t_1, t_2, \dots, t_{|T|}\}$ – skup simbola koji se pojavljuju na vrpici bez praznih simbola

Rad Turingovog stroja:

- Na početku rada stroja na vrpici se nalazi zapisan **početni izraz (početna, ulazna informacija)**;
- Rad stroja se odvija u **taktovima**
(Odvijanjem taktova stroj početnu informaciju preoblikuje u međuinformaciju, itd.; na kraju svakog takta znaci zapisani na vrpici stroja oblikuju odgovarajuću međuinformaciju)

$\mathcal{A}$ – početna informacija zapisana na vrpici na početku rada stroja

Dva slučaja:

1. Nakon konačnog broja taktova stroj se zaustavlja dajući Stop-signal i pri tomu je na vrpici zapisana informacija $\mathcal{B}$.

Stroj je primjenjiv za početnu informaciju $\mathcal{A}$ i prerađuje je u informaciju ili rezultat $\mathcal{B}$.

2. Stroj nikad ne staje i nikad ne daje Stop-signal.

Stroj nije primjenjiv za početnu informaciju $\mathcal{A}$.

$Q = \{q_0, q_1, q_2, \dots, q_{|Q|-1}\}$ – skup **unutarnjih stanja**

q_0 - početno stanje stroja

q_f - konačno stanje stroja

Sustav elementarnih operacija i naredbi:

- u svakom taktu naredba propisuje samo zamjenu **pojedinačnog znaka** s_i , upisanog u promatranom polju, nekim drugim znakom s_j :

- ako je $j = i$ sadržaj se promatranog polja ne mijenja;
- ako je $s_j = b$ sadržaj se promatranog polja briše.
- ako je $j \neq i$ tada se s_i zamijenjuje sa s_j ;

Pri prijelazu s jednog takta na drugi adresa se promatranog polja može promijeniti **najviše za jedinicu**;

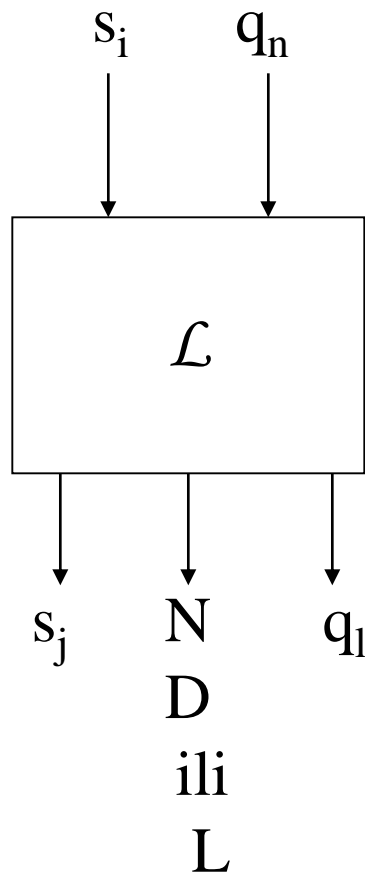
Turingov stroj ima **glavu za čitanje i pisanje (R/W head)** – njome stroj može promatrati ili lijevo susjedno polje ili desno susjedno polje na vrpci (ili pak isto polje kao u prethodnom taktu).

Glava za čitanje ili pisanje može se u jednom taktu pomaknuti za **najviše jedno polje (ulijevo ili udesno)** u odnosu na trenutni položaj

Tri “standardne” adresne naredbe:

- D – promatraj desno susjedno polje;
- L – promatraj lijevo susjedno polje;
- $\emptyset$ ili N – ostani na istom polju.

Obrada informacije u Turingovom stroju odvija se u **logičkom bloku** $\mathcal{L}$ koji se može nalaziti u nekom od konačnog broja unutarnjih stanja $Q = \{q_0, q_1, q_2, \dots, q_{|Q-1|}\}$.

$$P = \{N, D, L\}$$

Ulazna dvojka: (s_i, q_n)

Izlazna trojka: (s_j, p, q_l)

$p \in P$

Logički blok $\mathcal{L}$ ostvaruje funkciju koja svakoj dvojci na ulazu pridružuje izlaznu trojku.

δ - logička funkcija stroja

$$\delta: S \times Q \rightarrow S \times P \times Q$$

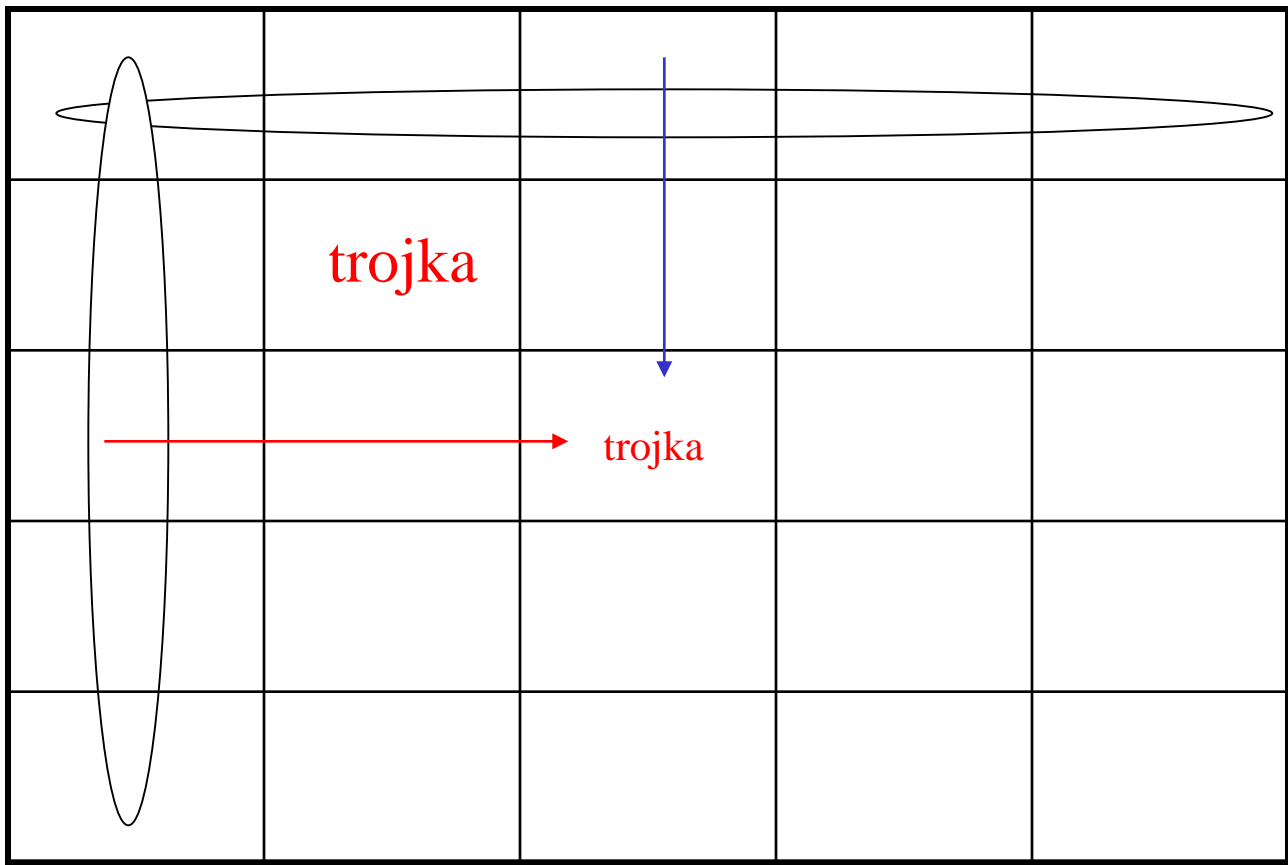
Logička se funkcija stroja može prikazati tablicom koja se naziva **funkcionalna shema TS**

	q_1	q_2	q_3	...
$\wedge$	$q_4 D \wedge$	$q_3 L $	$q_1 D \alpha$	...
$ $	$q_2 N \alpha$	$q_4 D \wedge$	$q_3 N \beta$	...
α	$q_1 D \alpha$	$q_2 D \alpha$	$q_4 N \alpha$	...
β	...	...	...	...

Vanjska abeceda

Unutarnja stanja

Funkcionalna shema stroja

Turingov stroj:

$$TS = (Q, S, T, b, q_0, q_f, \delta)$$

Q – skup unutarnjih stanja stroja;

S – skup simbola vanjske abecede;

$T = S / b$;

b – prazni simbol;

q_0 – početno stanje stroja;

q_f – konačno stanje stroja;

δ - logička funkcija stroja

Shematski prikaz TS-a:

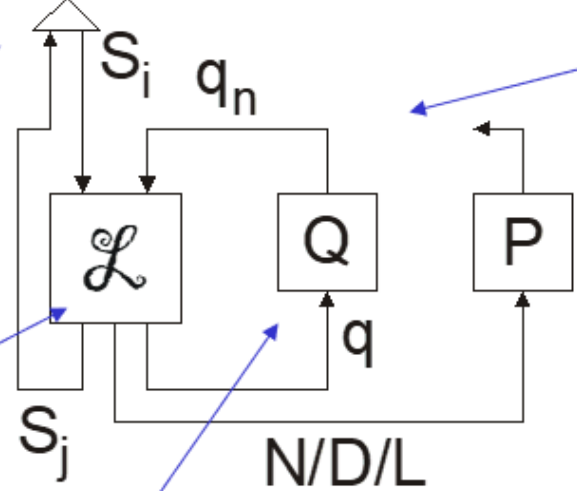
Vanjska memorija

Glava za čitanje i pisanje

Logički blok stroja

Polje za pohranu unutarnjeg stanja

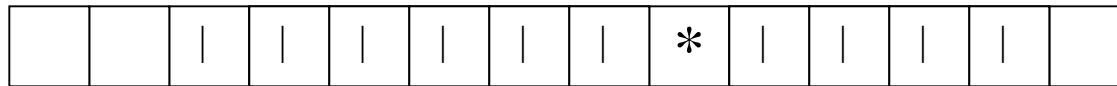

Prema mehanizmu za pomak glave

Polje P

Primjer 1: Zbrajanje Turingovim strojem

Početo stanje:

q_0

Konačno (željeno) stanje:

Zadatak: Napisati “program” za TS koji zbraja štapiće!

q_0

Vanjska abeceda: $S = \{ |, *, b \}$

Skup unutarnjih stanja: $Q = \{ q_0, q_1, q_2, q_f = ! \}$

Rješenje:

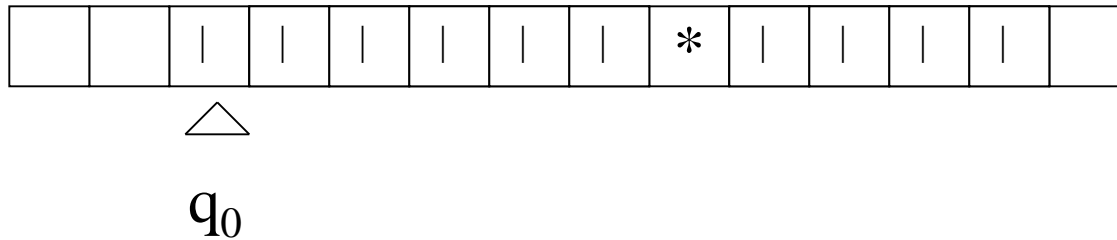
	q_0	q_1	q_2
	q_2Db	$q_1L $	$q_2D $
b	q_0Db	q_0Db	$q_1N $
*	! Nb	q_1L^*	q_2D^*

$$b = \wedge$$

Analiza rješenja:

Početno stanje:

Prvi takt: Promatrani štapić se briše i glava se pomiče udesno
te stroj prelazi u stanje q_2

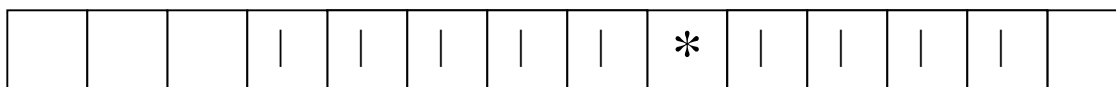
$$(|, q_0) \rightarrow (q_2, D, b)$$

q_2

Drugi takt:

$(|, q_2) \rightarrow (q_2, D, |)$

q_2

Treći takt:

$$(|, q_2) \rightarrow (q_2, D, |)$$

Četvrti takt:

$$(|, q_2) \rightarrow (q_2, D, |)$$

Peti takt:

$$(|, q_2) \rightarrow (q_2, D, |)$$

...

7. takt

$$(*, q_2) \rightarrow (q_2, D, *)$$

...

11. takt:

$$(|, q_2) \rightarrow (q_2, D, |)$$

12. takt:

$$(b, q_2) \rightarrow (q_1, N, |)$$

13. takt:

$$(|, q_1) \rightarrow (q_1, L, |)$$

14.takt:

$$(|, q_1) \rightarrow (q_1, L, |)$$

15.takt:

$$(|, q_1) \rightarrow (q_1, L, |)$$

...

18. takt:

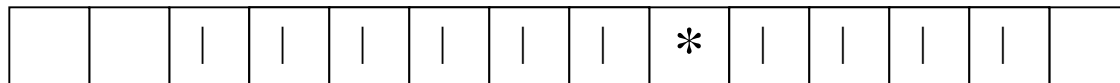
$$(*, q_1) \rightarrow (q_1, L, *)$$

...

Definicija k-te konfiguracije Turingovog stroja:

Slika vrpce s informacijom koja se na njoj nalazi u početku k-tog takta, pri čemu je ispod promatranog polja zapisan znak stanja koji ulazi u logički blok $\mathcal{L}$ u početku k-tog takta.

Ilustracija k-tih konfiguracija:

q_0

1. konfiguracija

q_2

2. konfiguracija

q_2

3. konfiguracija

12. konfiguracija

q_2

13. konfiguracija

q_1

24. konfiguracija

q_1

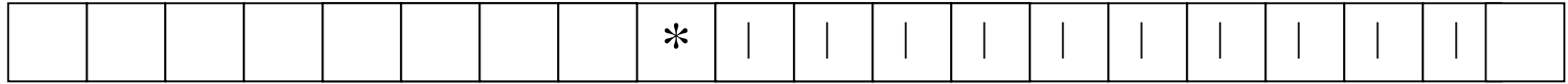

25. konfiguracija

q_0

Predzadnja konfiguracija:

q_0

Zadnja konfiguracija:

q_f

2. Primjer:

Inkrementiranje broja predočenog u dekadskom brojevnom sustavu
 $/n \rightarrow n + 1/$:

Zadan je dekadski zapisan broj n , treba naći dekadski zapis broja
 $n+1$

Vanjska abeceda: 0, 1, 2, ..., 9, b

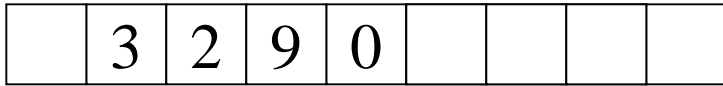
Unutarnja stanja stroja: q_0 (početno i ujedno radno stanje) i q_f –
konačno stanje stroja.

Rješenje: Funkcionalna shema stroja

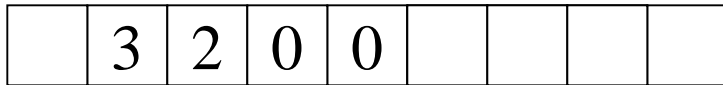
	q_0
0	!N1
1	!N2
2	!N3
3	!N4
4	!N5
5	!N6
6	!N7
7	!N8
8	!N9
9	q_0L0
???	????

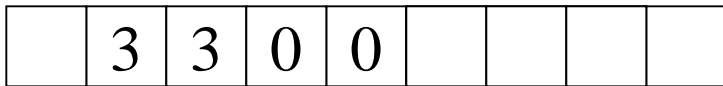
q_0

q_0

q_0

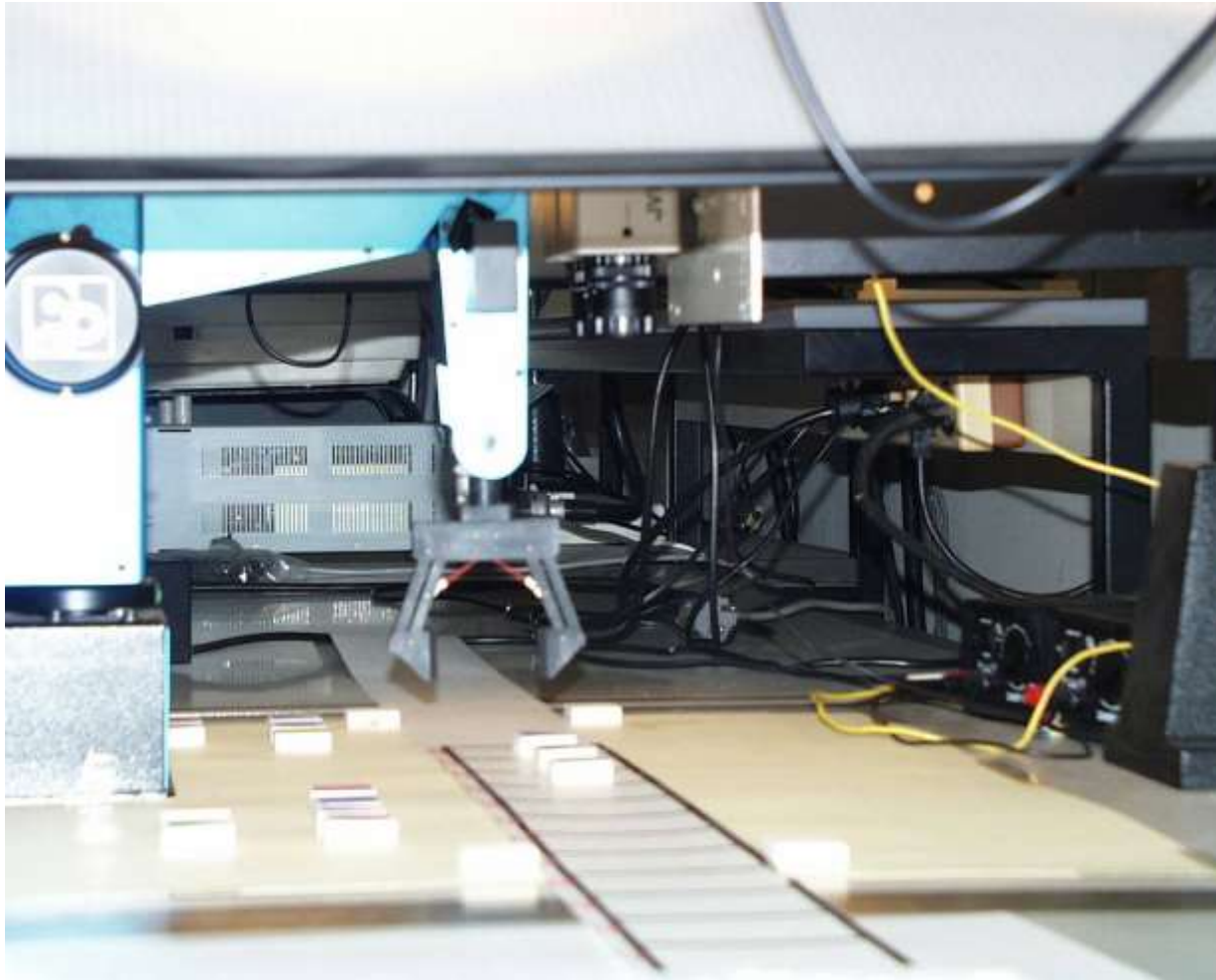

!

	q_0
0	!N1
1	!N2
2	!N3
3	!N4
4	!N5
5	!N6
6	!N7
7	!N8
8	!N9
9	q_0L0
b	!N1

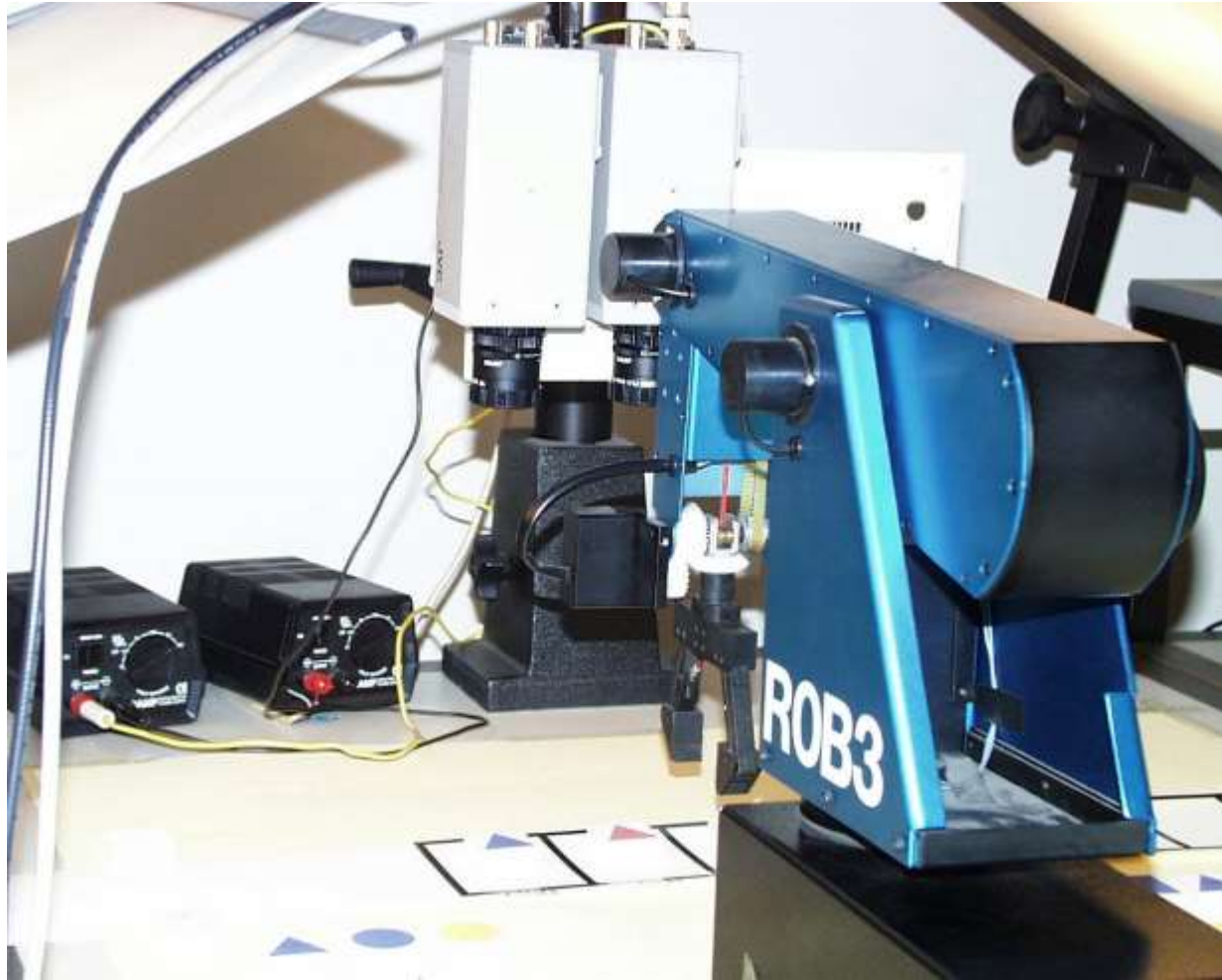
Fizička izvedba Turingovog stroja

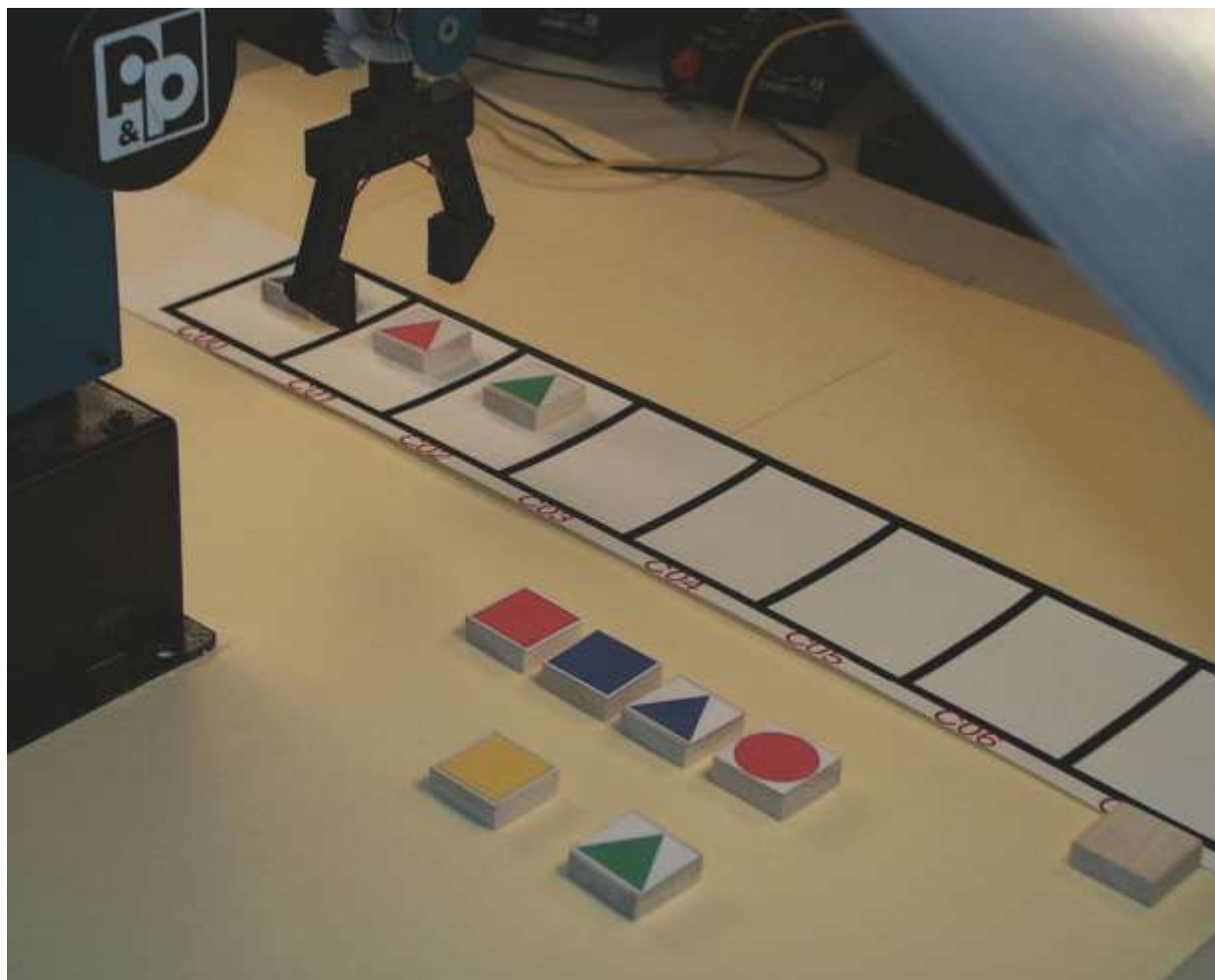
(S. Ribarić, M. Krleža, N. Pavešić, “A Turing Machine with Robot Arm and Eye”,
Proc. of the 5th IEEE Conf. on Intelligent Eng. Systems, INES 2001, Helsinki, 273-276.)

U fizičkoj izvedbi Turingovog stroja koriste se zasadi *raspoznavanja uzoraka, robotike i umjetne inteligencije*

- Glava za čitanje i pisanje: kombinacija robotske ruke i TV kamere;
- Vanjska memorija: Papirna vrpca s označenim poljima;
- Umjesto pomaka glave za čitanje i pisanje pomiče se vrpca;
- Simboli vanjske abecede su pločice s geometrijskim likovima u boji;
- Logički blok ostvaren osobnim računalom;
- Postojanje “poola” simbola vanjske abecede;

Izgled korisničkog sučelja za programiranje TS-a:

